

*Od kapucína, jejího zpovědníka,
se Tereze dostává zvláštních ponaučení.
Nabývá příkladné ctnosti*

Post, modlitba a žíněná košile byly zbraně, jimiž jsem měla podle rady otce kapucína zápasit se svými vášněmi.

„Ani rukou, ani očima se nikdy nedotýkejte,“ pravil, „oně hanebné tělesné části, kterou močíte, neboť je to jablko, které svedlo Adama a které vedlo k prokletí celého lidského rodu skrze prvotní hřích. Obývá ji démon, je to jeho útočiště a jeho trůn. Střežte se, aby vás tento nepřítel Boha i lidí nezaskočil. Příroda brzy zakryje tuto část ošklivými chlupy, jež se podobají srsti divokých zvířat, aby tímto trestem připomínala, že nezaslouží nic než hanbu, temnotu a zapomnění. A ještě více se mějte na pozoru před oním masitým údem mladíků vašeho věku, který vám tenkrát na půdě působil takové potěšení: je to had, drahá dcero, který svedl naši společnou matku Evu. Kéž se vaše pohledy a vaše prsty nikdy neposkvrní tímto divokým zvířetem, poněvadž by vás dříve či později probodlo a bezpochyby pohltilo.“

„Ach, otče, cožpak je to možné,“ opáčila jsem celá rozrušená, „že by to byl had a byl tak nebezpečný, jak pravíte? Běda, připadal mi tak jemný a žádnou z mých přítelkyň neuštkl. Ujišťuji vás, že měl jen malou pusinku a žádné zuby, dobře jsem viděla...“

„Přestaňte, mé dítě,“ přerušil mne zpovědník, „a věřte tomu, co vám říkám. Hadi, jichž jste se s takovou opovázlivostí dotýkala, byli ještě příliš mladí a příliš malí, než aby mohli způsobit ono zlo, jehož jsou schopní. Ale jednou se prodlouží a ztloustnou a vrhnou se na vás: pak je třeba se obávat účinků jedu, kterým zuřivě stříkají a jímž by otrávilí vaše tělo i duši.“

Po několika dalších poučeních tohoto druhu mne dobrý páter propustil a zanechal mne ve zvláštním zmatku.

Odebrala jsem se do pokoje; to, co jsem právě vyslechla, prudce zasáhlo mou představivost, přitom ji však mnohem více rozněcovalo pomýšlení na hezkého hada než výčitky a hrozby, které jsem na jeho adresu vyslechla. Přesto jsem však upřímně činila vše, co jsem přislíbila: vzdorovala jsem všemu, k čemu se mne snažila obrátit moje letora, a stala jsem se příkladem ctnosti.

*Terezino přemítání o dvou vášních,
mezi nimiž se zmítá: o lásce k Bohu
a radostech těla*

Ach, jaké zápasy, drahý hrabě, jsem musela svést, než jsem dovršila třiadvacet let, což byla doba, kterou jsem na přání matky musela strávit v tom

proklatém klášteře. Bylo mi sotva šestnáct, když jsem upadla do stavu naprosté otupělosti, která byla plodem mého přemítání. Jasně jsem v sobě rozpoznala dvě vášně, jež bylo nemožné usmířit: na jedné straně jsem upřímně milovala Boha, celým svým srdcem jsem toužila sloužit mu tak, jak si podle poučení, jichž se mi dostalo, přeje, na straně druhé jsem pociťovala prudkou touhu, jejíž cíl jsem nedokázala uhádnout. Ve své duši jsem ve dne v noci stále viděla obraz roztomilého hada, který v ní proti mé vůli uvázl. Někdy jsem si ve svém rozrušení myslela, že ho držím v ruce, hýčkala jsem ho, obdivovala jeho vznešený a hrdý vzhled, jeho pevnost, ačkoliv jsem ještě nevěděla, k čemu slouží. Srdce se mi podivně rozbušilo a na vrcholu tohoto vytržení či snu, při kterém jsem se zachvívala slastí, jsem bezmála ztrácela vědomí: jablko se sápallo po mé ruce a z prstu se stal had. Vzrušena předzvěstmi rozkoše nedokázala jsem už myslet na nic jiného: i kdyby se mi před očima otevřelo samo peklo, neměla bych sílu zastavit se. A protože výčitky ztratily svou moc, celá jsem se vnořila do slasti!

Ale potom! Půst, žíněná košile a rozjímání byly mým jediným útočištěm a já jsem se utápěla v slzách. Tyto léky mne sice obratem vyléčily z mé vášně, protože znehybněly ústrojí, ale poničily mou letoru a připravily mne o zdraví. Vposled

jsem upadla do stavu naprostého otupění, které mne zvolna vleklo k hrobu, až mne nakonec matka vzala z kláštera.

Výzva teologům ve věci svobody člověka

Odpovězte, vy prohnání či nevzdělaní teologové, kteří podle svého rozmaru vymýšlíte naše zločiny: kdo mi tedy vštípil ony obě vášně, s nimiž jsem musela zápasit, *lásku k Bohu a radost těla*? Příroda, anebo ďábel? Rozhodněte. Anebo máte odvalu tvrdit, že ďábel či příroda je silnější než Bůh? Pokud jsou mu však podřízeni, pak to musel být Bůh, jenž svolil, aby ve mně byly obě tyto vášně, potom je to jeho dílo. Odpovíte, že Bůh mi dal rozum, aby mne osvětil. Ano, ale nikoli, aby rozhodl o mé vůli. Díky rozumu jsem vskutku pochopila, že se ve mně zmítají dvě vášně, a stejně tak díky rozumu jsem později přišla i na to, že obě tyto vášně mám právě s touto silou od Boha, protože od Boha mám vše. Jenže rozum, který mne takto osvětil, mi nijak nepomohl v rozhodování. Vy ale řeknete, že Bůh mi ponechal vládu nad vůlí, že jsem svobodná rozhodnout se pro dobro anebo pro zlo. Nehrajte si se slovy. Ona vůle a ona svoboda mají jen tolik síly a působnosti, kolik jí mají vášně a žádosti, jež nás pohánějí. Mám, jak se zdá, například svobodu

zabít se anebo vyskočit z okna. Vůbec ne: dokud je ve mně chuť k životu silnější než touha zemřít, nikdy si nevezmu život. Člověk, tvrdíte, je svobodným pánem sebe a může dát chudým anebo svému showivavému zpovědníkovi sto zlatých, které má v kapse. Tak to ale není: jeho touha nechat si peníze je silnější než touha získat bezcenné odpuštění hříchů, a proto své peníze nikomu nedá. Každý se sám může přesvědčit, že rozum dává člověku poznat pouze míru jeho touhy učinit anebo neučinit to či ono a kolik radosti či nelibosti tím získá. Z tohoto poznání, jak jsme je nabyli rozumem, vyplývá potom to, co nazýváme *vůlí a rozhodováním*. Avšak tato vůle a toto rozhodování jsou právě tak nutně přiměřené míře vášně či touhy, jež působí na naše jednání, jako váha čtyř liber nutí klesnout misku vah, na jejichž druhé straně jsou jen dvě libry.

Rozumář, který nevidí než zdání, mi řekne: což nejsem svým vlastním pánem, který si může dopřát k obědu buď láhev burgundského, anebo láhev šampaňského? Což se nedokážu rozhodnout, zda se na procházku vydám do Tuilerijských zahrad, anebo jen po Feuillantské terase?

Připouštím, že ve všech případech, kdy je duši zcela lhostejné, pro co se rozhodne, a za okolností, v nichž touha něco vykonat je v dokonalé rovnováze s touhou vykonat cosi jiného, tedy je-li v pravém středu, tohoto nedostatku svobody si

nepovšimneme – stejně jako v dálce nerozpoznáváme předměty. Ale jen se k nim trochu přiblížíme, hned jasně vnímáme mechanismus skutků našeho života, a jakmile poznáme jeden, hned známe všechny, protože příroda jedná na základě jednoho a téhož principu.

Náš rozumář usedá ke stolu, podávají se ústřice: rozhoduje se proto pro šampaňské. Vy ale říkáte, že měl svobodu zvolit burgundské. Pravím, že nikoli: nějaká jiná pohnutka, nějaké jiné přání, jež by bylo silnější než první, by jej mohlo přimět, aby pil burgundské, avšak v tomto případě by jeho svobodu zase určovalo ono druhé přání.

Náš rozumář spatří při vstupu do Tuilerií na Feuillantské terase jistou půvabnou známou: rozhodne se, že se k ní připojí, pokud se nevydá do zahrad, kam jej zláká něco zajímavého či rozmarného. Avšak ať už se vypraví na jakoukoli stranu, vždy tu bude nějaký důvod, nějaká touha, která jej s neodolatelnou silou přesvědčí, aby se rozhodl pro jedno či pro druhé, a to spoutá jeho vůli.

Abychom mohli tvrdit, že je člověk svobodný, museli bychom předpokládat, že sám určuje své jednání. Je-li však veden mírou vášně, kterou v něm vyvolala příroda či jeho smysly, pak svobodný není, neboť míra více či méně prudké touhy jej přinutí volit stejně neodvratně, jako čtyři libry převáží libry tři.